

הערב רוקדים (1991) של ינאל עזרתי וגבי אלדור, משתתפים (שורה ראשונה): רונית אלקבץ וקלוד אבירם
Tonight We Dance (1991) by Yigal Ezrati and Gaby Aldor, Performers (front): Ronit Elkabetz and Claude Aviram

איך הערב שוב רוקדים

גבי אלדור

הנוסח המקורי

בשנת 1991 פגשתי לראשונה את ינאל עזרתי בקפה תמר בתל אביב. זו הייתה פגישת עבודה, עוד עבודה רגילה, כביכול, שהפכה להיות נקודת מפנה בחיי ינאל, במאי צעיר שכבר היה ידוע כנועז אחרי שבפסטיבל עכו בשנת 1990, ביים הקראה במשך שלושה ימים של הפרוטוקולים של משפטי גבעתי הזכורים לרעה, יצר עבודה עם עדי עציון ועוד, והציע לי ליצור את הכוריאוגרפיה לעבודה חדשה אותה החל לכתוב יחד עם סיני פתר. לא סתם כוריאוגרפיה, אלא עליו ליצור עבודת תיאטרון שאינה מילולית, למצוא שפת תנועה, שאינה פנטומימה, ועימה ליצור את המקבילה המקומית לסרט הנשף של אטורו סקולה (Arturo Škola), במאי איטלקי שסרטו נעשה בעקבות עבודה של קבוצה בפריז, "תיאטר דה לה קומפליסיטה" (Complicité). האתגר נשמע מסקרן ומרתק. ערב תיאטרון שכולו תנועה, חופש מוחלט ליצור, אך מסגרת סיפורית הדורשת חוקיות מסוימת.

הצטרפתי לעבודה על התסריט. גילי המתקדם עזר לי והיווה עבורי מקור למידע מכלי ראשון. אם תקופת שלטון המנדט היה פרט בספר היסטוריה, עבורי הוא היה זיכרון ילדות ממשי. אם תקופת הצנע הייתה כתם מטושטש בתולדות ארץ ישראל, עבורי הוא היה זיכרון ממשי, והזיכרונות הללו הפכו דרך העבודה לסצנות...

שלושתנו, ינאל, סיני ואנוכי ניהלנו אין סוף שיחות. התחלנו חזרות בעודנו משנים את התסריט, קשובים לתגובות השחקנים, קוראים עוד ועוד חומרים, קיבלנו אולם לחזרות באוניברסיטה ברמת אביב, שהיה פנוי בחופשת הקיץ. נפגשנו יום-יום, כאשר הסדנה אליה הגיעו מועמדים רבים הולכת ומצטמצמת.

העברתי כל בוקר שיעור תנועה שחלקו היה מוקדש לאימפרוביזציות. בסרט הנשף מדובר במין, אולם ריקודים אלגנטי המשנה את פניו עם השנים. הצרפתים יצרו ביסטרו שבו מוצאות ביטוי תהפוכות פוליטיקה ומלחמות, אך המסגרת היא אותו מקום, אותן דמויות שאינן מזדקנות אך מתקדמות עם תהפוכות הזמן. בחרנו בית קפה ביפו כשהמודל הוא קפה לורנס, במבנה ישן שעדיין קיים בפאתי נווה צדק, ובדקנו את המובן מאליו – למה נכנסים לבית הקפה, מדוע חוזרים לאותו מקום, איך מתנהגים, איך מגיבים, איך קמים ואיך מתיישבים, כיצד מתרקם רומן ואיך מתפתחים יחסים. גילינו את משמעות המרחק או את הקרבה הפיזיים של האורחים, בדקנו עד כמה סגנון של מחווה נותר אמיתי, עד כמה האורחים שונים זה מזה.

רוח התקופה התבטאה בריקודים חברתיים. ינאל הביא את המוזיקה, את התקליטים ואת הקלטות של פעם. בהמשך, אלדד לידור יצר מוזיקה מקורית אך

ההתחלה התבססה על שירים ידועים. ריקוד קרקוביאק סוער מסמן את המפגש של החלוצים שרק עכשיו הגיעו באונייה לנמל יפו, עם המדריך שלהם לשעבר, שהוא כבר תושב ותיק. ריקודי התקופה הידועים, טנגו וולס, ומאוחר יותר צ'רלסטון ורוק, התנגנו באולם האוניברסיטה. שחקנים רקדו ונאלצו ללמוד את הצעדים ורקדו עוד ועוד עד שכבר לא היה צורך לספור בקול את הקצב, עד שהרגישו בבשרם את ההבדל בין טנגו לרוקנרול, בין האלגנטיות של הוולס לחושניות של הטנגו. יגאל התגלה כמורה לריקוד מצפוני, מדויק וסבלני, היחסים שנוצרו בין הדמויות המומצאות קיבלו נפח והשפיעו על האופן בו רקדו. עבדנו הרבה על תחושת הקבוצה, על המודעות כלפי הזולת, על לראות ולהבחין מבלי ממש להסתכל, על המבט של 45 מעלות כלפי מטה שבעזרתו ניתן לראות את החדר כולו מבלי להסב את הראש, על נשימה, על משמעות מדרך הרגל...

שינינו שוב ושוב. שוחחנו בכל ערב, יגאל ואני מעלים רעיונות ונתקלים בבעיות של סופרים – איך מעבירים דמות מסוימת שהייתה בחדר לפני שעה לאותה דמות הנכנסת בסערה אחרי מסע... איך נגרום לחייל האמיץ לבכות והשאלה החשובה, איך נמשיך את הסיפור שכולנו שכחנו בדרך – מה קרה לתושבי יפו? מה קרה לבעלי בית הקפה הערבים כאשר הארץ חולקה והם נאלצו לעזוב את בתיהם, את רכושם, את בית הקפה שלהם?

סיני, יגאל ואני מחויבים לא רק לתיאטרון מקורי ואחר, אלא גם לראייה פוליטית ברורה, שבדרך כלל מיוחסת לשמאל אך משמעותה הרבה יותר ברורה – אנו עומדים לדבר על האזרחים הערבים של מדינת ישראל, נגדם להם עוול. הכיבוש הוא חטא ופשע, והגירוש גם הוא.

חליפה נעטור ששיחק בתפקיד בעל המקום הערבי התגלה כשחקן נפלא. הוא עזר לנו לעצב את דמותו, ואחזור אליו בהמשך כאשר אספר על נוסחים שונים לעלילות הערבים. בנוסח המקורי היו אלו אב – חליפה נאטור ובתו, בגילומה של

אסנת יקותיאל, אשר נושאים ומבטאים את גורל הפלשתינאים הגולים. מבעלי בית הקפה שיש לו אורחים קבועים הם הופכים לפליטים. אחרי מלחמת 67 האב חוזר למקום ומתקבל לעבודה כמלצר, ובתו המרדנית – מהתחלה היא מסרבת לרקוד קרקוביאק, ובהמשך היא מנסה להביא מטען לבית הקפה אך מתחרטת ולבסוף נהרגת מפעולה חבלנית אחרת. לקראת הסוף, אביה מקבל את בנדי בתו המתה ורוקד קינה שוברת לב.

כל הדמויות האחרות מבטאות יחס למקום בו הן נמצאות – הסוחר בתחילת המסע הוא רוכל, חסר דאגות ועליז, ובהמשך הופך להיות איש מכירות, נדל"ניסט, איש ארץ ישראל השלמה ושונא ערבים. החלוצי הצעיר הופך לחייל ובהמשך, בעודו חש הלם קרב, נשוי לחלוצה. זמרת מלאת אהבה, שתומכת בליבה בבעלי המקום, בהמשך מתאהבת בקצין בריטי אשר מכניס אווירה אחרת, חגיגית למקום, שבהמשך עוזב אותה ואת הארץ ללא הדר. הערב רוקדים המקורי מסתיים כאשר חייל אמריקאי עומד על הבר, ומנצח על ריקוד סופי שכולו ייאוש ומפולת. כל אחד לנפשו ורוקד את צעדי הפתיחה, אך הפעם ללא שמחה וללא תקווה.

התלבושות בגוונים שונים של צבע אפרסק בעיצוב של עתליה בן־מנחם הוסיפו ליופי ההפקה, עם פרטים שונים שאפיינו את הדמויות וחלקי תלבושת שנוספו או הוסרו. רונית אלקבץ, בהופעתה הראשונה בתיאטרון, התגלתה כתופעה בימתית מרהיבה, מלאת דמיון. היא יצרה דמות מתגרה, כלילת יופי ומסעירה. אם חשבנו על מודל מסוים לאפיון "האמנית", הרי שאלקבץ בחרה ביוצרת והרקדנית של שנות השלושים גרטרוד קראוס, אך התעלתה על המודל לכיוונים שונים. מותה הפתאומי והמוקדם וחסרונה המוחלט על הבמה מלווים אותנו כל הזמן.

הבכורה של הערב רוקדים התקיימה בפסטיבל עכו בחצר הבוסתן. הוקמה במה ברחבה שלפני עצי הגן, ובאופן טבעי נוצרה תפאורה שהשתלבה עם זו של אלי סיני, היוצר המקורי שעיצב במה אלגנטית עם רחבת ריקודים עגולה וקשתות

הערב *שוב רוקדים* (2019) מאת יגאל עזרתי וגבי אלדור, משתתפים (ימין לשמאל): רחלי פנחס, יאיר ורדי, כפיר לבנה־עמרם, יונתן אגסי, צלם: רדי רובינשטיין
Tonight We Dance Again (2019) by Yigal Ezrati and Gaby Aldor, Performers (right to left): Racheli Pinhas, Yair Vardi, Kfir Levan-Amram, Yonatan Agasi, Photo: Redi Rubinstein

המגורשים מבית הקפה שלהם עד חזרתו של החלוצ, נישואיו ופנישתו המחודשת עם אהובו המבוגר.

בהמשך, אחרי הנירוש ב־1947, הוא חוזר לאימו, שבינתיים, כמו בנוסח המקורי, חוזר לבית הקפה אחרי שנכשל בפעולה מעין צבאית. אירועי התקופה, חתימת הסכם השלום, התקווה לפיוס ורצח רבין עולים כתמונות קצרות. כבר אין חציצה בין הגורל האישי לפוליטי. פיוס כללי מתרחש לפני שהקצנה דתית יהודית שמוביל "הסוחר" כובשת סופית את רחבת הריקודים, ובעצם הורסת את הסיכוי להמשכיות.

רוב הדמויות נותרו באפיון המקורי. הקצין הבריטי בגילומו המעולה של דוד שמול, האמנית – הפעם זמרת בגילומה של סופי צדקה. הסוחר בגילומו המפתיע של יאיר ורדי, רקדן לשעבר בלהקת בת שבע המקורית ומנכ"ל מרכז סוזן דלל, אשר מפתה את יושבי בית הקפה בשלל מתנות מן המזוודה והופך להיות סוחר נדל"ן ומתנחל. ראודה סלימן המשחקת את בעלת בית הקפה הוותיקה, מטרוניתה מכובדת אשר עדיין שמחה להתנחל לקצין הבריטי ולרקוד בלי בושא עם הסוחר. היא אימם של האחים סמיר ורביעה בביצוע מעולה של כפיר עמרם־ליבנה ומורד חסן המבוגר יותר, אשר נפשו הסוערת מתבטאת מרגע הנחת המפות המסורתיות על השולחנות עד הסתבכותו במעשה טרור, ואהבתו הבלתי ממומשת לחלוצה קלת האיברים אשר נישאת לחלוץ החיל. לאחר מכן זו עוברת לסוחר העשיר המנסה לקנות את כל באי בית הקפה בכספו ובחוצפתו. דמות נוספת היא ניצולת השואה, אשר במקור גילמה סמדר גנזי ובהמשך, בנוסח המקורי וגם עכשיו בשחזור החגיגי, אני.

ניצולת השואה המחפשת את קרוביה נקלעת לבית הקפה, הופכת, אחרי 1947, לבעלת המקום, מתמודדת עם האורח האחרון – עולה חדש ממרוקו אשר בתמימותו מאמין שיתקבל בשמחה אך נדחה בבז, ובהמשך מקבלת אותו לעבודה וגם הופכת להיות בת זוגו. היא גם זו העוזבת את בית הקפה עם המזוודה, סמל הפליטות, כאשר היא מסרבת להשתתף בכיוון החדש שהסוחר העשיר מסמן בריקודו המתלהם.

לקראת הסוף מתנגנת שוב נגינת הפסנתר שכולה תקווה, אך הפעם כולם למודי אכזבות וכאב. השחקנים פונים איש לכיסאו, ומתיישבים שוב כמו בהתחלה, בדממה, בציפייה למה שיקרה, לאהבה, לפיוס, לעולם מתוקן.

גבי אלדור מבקרת וסופרת מחול, במאית ושחקנית. מייסדת ומנהלת אמנותית שותפה של התיאטרון הערבי־העברי ביפו. בין יתר תפקידיה, שימשה מנהלת אמנותית שותפה בתחרות המחול הבין לאומית "הבניולה" בצרפת, כתבה את הערכים על מחול ישראלי באנציקלופדיה לארז. וכתה בפרס רוזנבלום לאמנויות הבמה. לימדה בסמינר הקיבוצים. מחברת הספר *ואך רוקד גמל על משפחתה*, מחלוצות המחול בארץ־ישראל, וכן את *נהרין על יצירתו של הכוריאוגרף אוהד נהרין*.

הערב *שוב רוקדים* (2019) מאת יגאל עזרתי וגבי אלדור, צלם: רדי רובינשטיין
Tonight We Dance Again (2019) by Yigal Ezrati and Gaby Aldor, Photo: Redi Rubinstein

הערב *שוב רוקדים* (1991) מאת יגאל עזרתי וגבי אלדור, משתתפים: גבי אלדור ויאיר ורדי, צילום: רדי רובינשטיין
Tonight We Dance Again (2019) by Yigal Ezrati, Dancers: Gaby Aldor and Yair Vardi, Photo: Redi Rubinstein

גבוהות שיצרו תחושה תקופתית יפואית, אך ללא סממנים של פולקלור. בר שימש כמרכז נוסף לפעילות האופיינית למקום עם כוסות וטסים ומיני משקאות. בהצגות הבכורה בעכו הסוחר השולף קסמים ממזוודתו, משחרר כל ערב יונים לבנות שריחפו מעל הבמה עד שנעלמו בין העצים.

ההצלחה של המופע הייתה מוחלטת. יגאל ואני רקדנו בזמן המופע בין כלונסאות המתכת המחזיקים את הטריבונה, ולא ידענו את נפשנו משמחה. ההצלחה של מחזה ללא מילים עם קריאה פוליטית ברורה הייתה מפתיעה.

בהמשך, הופענו במרכז סוזן דלל וברחבי הארץ במשך שבע שנים נוספות. בשנת 1999 עלתה גרסה נוספת של הערב רוקדים. הדמויות נותרו בהגדרתן הראשונה אך בעלילה הוספנו שינויים. לקראת הסוף לא הייתה סצנה של ייאוש אלא במפתיע, חזרה על ערב ההצבעה הגורלית באו"ם שבה הוכרזה בהצגה שלנו מדינת פלסטין.

הנוסח העכשווי

לקראת חגיגות עשרים שנה להקמת התיאטרון הערבי־עברי, או בשמו העכשווי, תיאטרון יפו, הציע יגאל עזרתי לחדש את הערב רוקדים בנוסח המקורי שלו קרוב ככל שאפשר. ניסינו לשמור על רוח ההצגה, אך התנאים היו שונים. לא יכולנו להרשות לעצמנו סדנה ממושכת, והרבה מן ההנחיות ששימשו לאלתורים בנוסח המקורי הופיעו חלקית.

יגאל כתב תסריטים שונים כאשר השינוי התבטא באפיון הקבוצה הערבית. בעל המקום אינו רק "הערבי" ובתו אלא אישה שהקימה את הקפה, ושני בניה, הצעיר שבהם מגלה את נטייתו המינית ומתאהב בחלוץ היהודי, כאשר מתרקמת אהבה בין הבן הערבי הצעיר לבין החלוץ היהודי, אשר נקטעת עם יציאת הערבים